

Л.М. ДОКІЄНКО

Київський національний торговельно-економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА БАЗІ МОДИФІКАЦІЇ СИСТЕМИ ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Перехід до ринкової економіки вимагає нових підходів до управління підприємством: на перший план виходять фінансово-економічні та ринкові критерії ефективності, підвищуються вимоги до гнучкості управління. Оскільки економічне середовище функціонування підприємств України нестабільне, то науково-технічний прогрес і динаміка зовнішнього середовища змушують їх перетворюватися у все більш складні системи. Для забезпечення максимального ступеня керованості такими системами необхідні нові методи, які б відповідали складності внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємств. Одним з можливих способів боротьби за ринок вбачається удосконалення інформаційної забезпеченості підприємств як способу підвищення ефективності їх діяльності в цілому.

Безперечно, і процес управління фінансовою стійкістю підприємства повинен ґрунтуватися на використанні певної системи інформаційного забезпечення, яка на сьогодні, на наш погляд, потребує істотних змін. В даному сенсі варто зазначити, що в сучасній спеціальній літературі з питань фінансового менеджменту дана проблема викликає не аби який інтерес, хоча і недостатньо розроблена, оскільки, в основному, увага акцентується виключно на методиках визначення фінансової стійкості підприємства на базі використання існуючих форм звітності, без їх модифікації та коригування для забезпечення більшої точності, інформативності та повноти отриманих результатів [3;5-9].

Саме тому, в даній статті пропонується більш детально зупинитися саме на визначенні сутності системи інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємства, визначенні цілей та завдань її побудови і, що найважливіше, окресленні напрямків її удосконалення на базі модифікації (структурування) та коригування фінансової звітності підприємства.

Безперечно, ефективність будь-якої управляючої системи в значній мірі залежить від її інформаційного забезпечення. На наш погляд, *система інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємства* повинна являти собою функціональний комплекс, що забезпечує процес безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, прогнозування та підготовки оперативних управлінських рішень за всіма складовими процесу управління фінансовою стійкістю на підприємстві.

Відповідно до *основних цілей* побудови системи інформаційного забезпечення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства, на наш погляд, варто віднести наступні:

1. Задоволення інформаційних потреб підприємства в поточному та перспективному періодах;
2. Формування, розміщення, наповнення, підтримка та використання всієї сукупності інформаційних ресурсів підприємства;
3. Створення та розвиток систем обробки і передачі інформації;
4. Розвиток системи інформаційного забезпечення на основі впровадження сучасних методів, методик, технологій та програмних продуктів.

В свою чергу, сформована система інформаційного забезпечення процесу управління фінансовою стійкістю повинна задовольняти наступні *вимоги*:

- 1) Функціонування всіх її складових повинно максимально задовольняти інформаційні потреби всіх учасників цього процесу та органів управління;
- 2) Інформаційна база системи інформаційного забезпечення повинна забезпечити правильний вибір первинних відомостей, джерел інформації та показників, що формуються в процесі управління фінансо-

вою стійкістю підприємства;

3) В процесі її побудови та експлуатації необхідно забезпечити правильну систематизацію та класифікацію вхідної та вихідної інформації;

4) Така система повинна враховувати існуючі законодавчі та нормативні обмеження і необхідність внутрішньої регламентації, а також забезпечувати необхідний рівень безпеки в процесі використання технічних засобів в рамках існуючих інформаційних систем та технологій та рівень інформаційної безпеки підприємства;

5) Вона повинна забезпечити неперервність процесу збору та обробки інформації для управління фінансовою стійкістю підприємства ;

6) Формування системи інформаційного забезпечення повинно виключити можливість дублювання інформації;

7) При її розробці та подальшій експлуатації необхідно забезпечити постійну перевірку коректності фінансово-економічної інформації, як вхідної, так і вихідної;

8) Система інформаційного забезпечення має бути побудована таким чином, щоб забезпечувати багаторазове використання всього масиву інформації.

До основних елементів системи інформаційного забезпечення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства, на наш погляд, повинні відноситись: статичне інформаційне забезпечення (інформаційна база), методичне інформаційне забезпечення (наявність методик та методологій оцінки фінансової стійкості підприємства на базі використання удосконаленої інформаційної бази) та технологічне інформаційне забезпечення (наявність автоматизованих систем управління фінансовою стійкістю підприємства на базі використання сучасних програмних продуктів).

Базовим елементом системи інформаційного забезпечення, безперечно, є *статичне інформаційне забезпечення*, тобто наявність необхідного масиву інформації про діяльність підприємства. Враховуючи визначальну роль вихідної інформації в процесі управління фінансовою стійкістю підприємства, доцільно розглянути ряд принципів питань, що стосуються методології і практи-

ки формування фінансової звітності в Україні.

За останні роки відбулися радикальні зміни в складі бухгалтерської звітності підприємств, яка тепер наближена до вимог міжнародних стандартів. Крім форм, регламентованих Міністерством фінансів України, використовуються й відомчі спеціалізовані форми. Все це суттєво змінило інформаційну базу для аналізу та прогнозування фінансової стійкості підприємств, що не могло не вплинути і на їх методику.

Але, на нашу думку, в практичній діяльності вітчизняних підприємств має місце недооцінка ролі фінансової звітності як основного джерела саме для аналізу їх фінансової стійкості, внаслідок чого: по-перше, втрачається вплив на процеси, що відбуваються безпосередньо на підприємстві та знижується ступінь ефективності управління як підприємством в цілому, так і його фінансовою стійкістю; по-друге, втрачається можливість реальної оцінки та прогнозування фінансової стійкості підприємств і проведення профілактичних заходів щодо управління ризиком її зменшення.

Актуальність проблеми посилюється відсутністю єдиного підходу до методологічних та методичних питань організації обліку, звітності як інформаційної бази та її аналізу.

На думку автора, інформаційна база процесу управління фінансовою стійкістю підприємства не повинна обмежуватися даними лише фінансової звітності. У цьому сенсі, варто зазначити, що необхідність розширення інформаційної бази підкреслювалася у роботах російських вчених [1,2,4], де визначалося, що обмеження інформаційної бази фінансового аналізу лише рамками даних фінансової звітності та бухгалтерського обліку звужує його можливості та, головне, результативність, оскільки залишає поза увагою принципово важливі фактори, пов'язані з галузевою приналежністю підприємства, станом зовнішнього середовища та інших. Саме тому, нами до одного з етапів процесу управління фінансовою стійкістю підприємства було віднесено оцінку умов його функціонування, яку можливо провести лише за умов використання як внутрішньої, так і зовнішньої інформації.

Отже, першим та найважливішим кроком удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства має стати зміна його інформаційної бази. Саме тому, пропонується *модифікувати інформаційну базу* для її подальшого аналізу, тобто перетворити дані бухгалтерського обліку, не

втрачаючи при цьому системності, повноти та динамізму, що йому притаманні. Таке перетворення має одну мету – об'єднати форму та зміст. В таблицях 1,2 наведено схеми структурування активу та пасиву бухгалтерського балансу згідно П (С) БО

Таблиця 1.

Структура економічних активів підприємства
(з вказанням рядків бухгалтерського балансу, форма №1)

Економічні активи EA=HA + ФА (280)			
Фінансові активи ФА = МФА + НМФА (260-100-110-120-130-140+040+045+270)		Не фінансові активи HA = НЛНА + ЛНА (080-040-045+100+110+120+130+140)	
Мобільні фінансові активи (поточні фінансові інвестиції та грошові кошти) МФА (220+230+240)	Немобільні фінансові активи (довгострокові вкладення та кошти в розрахунках) НМФА (040+045+170+160+180+190+200+210+250+270)	Ліквідні не фінансові (поточні) активи (запаси) ЛНА (100+110+120+130+140)	Неліквідні не фінансові (довгострокові) активи (основні засоби та нематеріальні активи) НЛНА (080-040-045)
	Немобільні фінансові та поточні не фінансові ліквідні активи НМПЛА = НМФА + ЛНА		
Мобільні активи МФА (220+230+240)	Немобільні активи НМА = НМПЛА + НЛНА		
Ліквідні активи ЛА = МФА + НМТЛА		Неліквідні активи НЛНА	

Таблиця 2.

Структура капіталу підприємства
(з вказанням рядків бухгалтерського балансу, форма №1)

Капітал K = BK + ПК (640)			
Позиковий капітал ПК (430+480+620+630)		Власний капітал BK (380)	
Позиковий капітал зовнішній (довгостроковий позиковий капітал, короткострокові кредити банків, кредиторська заборгованість за товари, інший позиковий капітал) ЗПК (480+500+510+520+530+540+550+560+570+610)	Позиковий капітал внутрішній ВПК (430+580+590+600+630)	Власний капітал без приросту переоцінки основних засобів ВКБ (BK – 320)	Приріст переоцінки основних засобів ΔПЦ (320)

Структурування чи модифікація бухгалтерського балансу є першим етапом вдосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства, що дозволяє:

• Забезпечити управлінський персонал підприємства інструментом фінансово-економічного аналізу діяльності;

• Сформувати повну вихідну інформацію для розрахунків та комплексного аналізу фінансової стійкості підприємства.

З іншого боку, особливої гостроти та актуальності в процесі модифікації бухгалтерського балансу набувають проблеми достовірності інформації. Адже, інформаційна база процесу управління фінансовою стійкістю в більшій мірі базується на використанні вартісних показників, які сформовані, зазвичай, виходячи з первісної вартісної оцінки. Між тим, вартісна оцінка багатьох позицій фінансової звітності підприємства та даних бухгалтерського обліку з плином часу піддається значному викривленню внаслідок інфляційних процесів, що мають місце в економіці України.

Як свідчать результати дослідження фінансової звітності вітчизняних підприємств, вартісна оцінка далеко не завжди відповідає вимогам достовірності та надійності і не дає повної уяви про їх фінансову стійкість. Тому, наступним кроком удосконалення інформаційної бази процесу управління фінансовою стійкістю підприємства необхідно визначити коригування показників модифікованої раніше фінансової звітності. Зазначимо, що методичні питання проведення такого коригування з метою досягнення більшого ступеню їх достовірності та об'єктивності не знайшли необхідного вираження в науковій економічній літературі.

Розв'язок проблеми можливості та обґрунтованості коригування показників модифікованої інформаційної бази, розглянутих вище, потребує, на нашу думку, більш детального вивчення наступних основних моментів, пов'язаних з визначенням: методів коригування на рівень інфляції показників фінансової звітності; методів та показників виміру інфляції; коефіцієнтів коригування показників фінансової звітності.

Вивчення практики аналітичної робо-

ти вітчизняних підприємств показало, що відсутність єдиних методичних підходів щодо коригування показників фінансової звітності в умовах інфляції впливає на правильність її реалізації, хоча на більшості підприємств ніякого коригування взагалі не проводиться.

Проте, останнім часом досить широке розповсюдження отримав метод *коригування за коливаннями курсів валют*. При цьому вважається, що перерахунок показників в більш стабільну валюту, наприклад долар США, з використанням номінального обмінного курсу, є достатнім для забезпечення надійності та співставності показників фінансової звітності. Але, на наш погляд, це не так. Ми вважаємо більш методично вірним підхід, при якому раніше модифікована інформаційна база може бути представлена в якій-небудь твердій валюті лише після того, як вона буде скоригована на рівень інфляції, що дозволить позбавитися викривлення показників та наблизити їх вартісну оцінку до рівня справедливої вартості.

Такий метод коригування, незважаючи на його недоліки, можна розглядати у якості допоміжного та найменш трудомісткого, адже його можна використати в короткостроковому періоді коригування, наприклад, коли необхідно провести співставність даних в процесі управління фінансовою стійкістю підприємства за тиждень чи декаду.

Модель обліку у постійних цінах базується на використанні загального індексу цін до періодичного перерахунку показників звітності з врахуванням змін купівельної спроможності грошей, але при цьому не враховується динаміка цін за окремими складовими активів чи пасивів. Також, при застосуванні даного методу на індекс інфляції коригуються не грошові статті балансу.

Варто зазначити, що перерахований згідно моделі GPP модифікований раніше баланс хоч і відображає зміни вартості не фінансових статей, однак не дає диференційованої оцінки їх реальної ринкової вартості у певний період часу. З огляду на це, *модель обліку в поточних цінах* є більш точною, так як передбачає перерахунок статей модифікованого балансу виходячи з продажних

цін та формування поточних оцінок статей за перерахованими вартостями активів та пасивів з врахуванням їх реальної ринкової вартості на певний період.

При використанні даного методу виникає досить суттєва проблема – визначення поточної вартості активів. Для цього пропонується виділяти таку вартість на момент появи (введення у дію) та списання. На момент появи рекомендується використовувати відновлювальну вартість (тобто, суму витрат та заміщення активу) та на момент списання – чисту вартість можливої реалізації або чисту дисконтовану вартість об'єкту.

На практиці розробка конкретних методичних підходів і прийомів реалізації описаних вище методів може бути і іншою в залежності від мети коригування та бажаного результату, наприклад: а) можна не коригувати довгострокові не фінансові статті модифікованого балансу; б) можна коригувати лише статті, включені до складу оборотного капіталу підприємства; в) можна не коригувати ті статті, які були сформовані за рахунок позикового капіталу.

Комбінований або змішаний метод коригування модифікованого балансу повинен, на наш погляд, передбачати застосування загального індексу цін для перерахунку суми власного капіталу та індивідуальних індексів цін для перерахунку вартості не фінансових статей активу.

Інший аспект практичної реалізації методів коригування модифікованої звітності в умовах інфляції пов'язаний з вибором *методу виміру інфляції* та статистичних показників, які відображають розміри інфляційних процесів в економіці України.

З цього приводу варто зазначити, що аналіз рекомендацій з питань коригування фінансової звітності, які містяться у публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів, показав, що абсолютна більшість пропонує з метою коригування використовувати модель врахування у постійних цінах та у якості індексу інфляції – індекс споживчих цін [4,6].

На нашу думку, не дивлячись на те, що індекс споживчих цін є одним з найбільш об'єктивних показників, яких характеризує інфляційні процеси в економіці країни, його використання в якості основного показника

при коригуванні модифікованої звітності вбачається недостатнім. І тому, для отримання більш достовірної та надійної інформації пропонується використовувати всю доступну інформацію, в тому числі і статистичну. Адже, органами статистики розраховуються ІСЦ на продовольчі та непродовольчі товари і послуги за окремими групами товарів та окремих товарах. Використання цих індексів дозволить в більшій мірі усунути викривлення вартісних оцінок показників, наблизивши їх розмір до справедливої вартості.

Проблема визначення *коефіцієнтів коригування* пов'язана, головним чином, з розрахунком середніх індексів інфляції за період. Тому при визначенні середнього розміру ІСЦ слід використовувати формулу середньої геометричної, оскільки саме вона дозволяє розрахувати середній розмір при заміні індивідуальних величин ознаки і зберіганні незмінними добутку індивідуальних величин.

Таким чином, на основі індексів цін на початок та кінець аналізованого періоду пропонується розраховувати коефіцієнти коригування статичних показників (модифікованого балансу), а на основі середніх рівнів індексів цін коригувати значення динамічних показників (результатів діяльності підприємства).

Отже, розроблені автором пропозиції щодо удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю на базі модифікації фінансової звітності, використанні для оцінки фінансової стійкості в поточному та прогнозованому періодах іншої управлінської та зовнішньої інформації, застосування методів та коефіцієнтів їх коригування дозволить у подальшому розробити реальні системні моделі управління фінансовою стійкістю підприємств та удосконалити технологію управління нею, тобто створити необхідні інформаційні системи, які б відповідали вимогам різних груп користувачів в умовах динамічного ринкового середовища.

Література.

1. Абрютіна М.С. Финансовый анализ коммерческой деятельности. –М.: Издательство «Финпресс», 2002. – 176с.

2. Барнгольц С.Б. Экономический анализ хозяйственной деятельности на современном этапе развития. – М.: Финансы и статистика, 1984.

3. Гриньова В.М., Корда В.О., Лепейко Т.І. Фінанси підприємств. – Харків, ХДЕУ, 2001. – 310 с.

4. Ефимова О.В. Финансовый анализ. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд – во «Бухгалтерский учет», 1999. – 352с.

5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560с.: ил.

6. Родионова В.М., Федотова М.А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. – М.: “Перспектива”, 1995. – 99с.

7. Финансовый менеджмент: теория и практика. / Под ред. Е.С. Стояновой – 5-е изд., переаб. и доп. – М.: Изд – во «Перспектива», 2000. – 656с.

8. Финансы предприятий. / Н.В. Колчина, Г.Б. Поляк, Л.П. Павлова и др.; Под ред. проф. Н.В. Колчиной. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2001. – 447с.

9. Фінанси підприємств. / Керівник авторського колективу і науковий редактор проф. А.М. Поддєрьогін. 3-є вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460с.

Статья поступила в редакцию 10.12.2003

Б.С. СЕРЕБРЕННИКОВ,
Київський національний економічний університет

СЕГМЕНТУВАННЯ РОЗДРІБНОГО РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

На сьогодні електроенергія використовується практично в усіх сферах людської діяльності і, таким чином, продається на всіх видах ринків – промислового, споживчому, некомерційних організацій, державних установ тощо. Роздрібний ринок електроенергії (РРЕ) характеризується значною неоднорідністю споживачів, які з точки зору енергопотреблячальної компанії (ЕК) відрізняються за категорією безперебійності живлення (I - III категорії), за класом напруги U ($U > 35$ кВ – перший клас, $U \leq 35$ кВ – другий), за режимом споживання енергії, за характером навантаження, за економічним та юридичним статусом тощо. За таких умов стратегія масового маркетингу виявляється низькоефективною, оскільки не дозволяє враховувати особливості окремих споживачів при розробці та впровадженні маркетингових рішень, а відтак, проводити диференційовану маркетингову цінову політику [1].

Виходячи із значної неоднорідності споживачів електроенергії, специфіки процесу енергоспоживання, складності економічних взаємовідносин між споживачами та ЕК, розробку та реалізацію маркетингової ціно-

вої політики доцільно здійснювати на принципах: 1) диференційованого підходу до споживачів; 2) гнучкості цінової політики [2, с. 90]. Платформою для ефективного впровадження цих принципів є сегментування роздрібного ринку електроенергії – складний, однак вкрай необхідний процес для підвищення ефективності взаємодії всіх членів ринку: об'єднаної енергосистеми (ОЕС) України, ЕК і роздрібних споживачів.

Вдало проведенне сегментування дозволить ЕК досягнути таких позитивних результатів: забезпечення процесу більш детального дослідження споживачів (специфічних характеристик, інтересів, реакцій) в рамках сегмента; врахування специфіки споживачів різних сегментів при формуванні диференційованої цінової та кредитної політики; підвищення точності прогнозування рівня та характеру попиту на електроенергію та потужність; більш адекватне прогнозування рівня та характеру сплати споживачів; підвищення ефективності маркетингових комунікацій; підвищення точності оцінки

© Б.С. Серебрянников, 2003